

INICIJATIVA GRAĐANKE ZA USTAVNE PROMJENE

*Platforma ženskih prioriteta
za ustavne promjene sa
amandmanima na
Ustav Bosne i Hercegovine
iz rodne perspektive*

SADRŽAJ

UVOD.....	1
PRIORITETI.....	2
1. Upotreba rodno-odgovornog jezika u Ustavu BiH.....	2
2. Uvođenje afirmativnih mjera u Ustav BiH radi postizanja pune rodne i polne ravnopravnosti	2
3. Proširenje postojećeg Kataloga prava odredbama u vezi sa jedinstvenom zdravstvenom, socijalnom i porodičnom zaštitom	2
4. Veća sudska i pravna zaštita ljudskih prava i sloboda	3
5. Princip direktne demokratije primijenjen na proces ustavne reforme (podnošenje inicijativa za izmjene i dopune Ustava od strane građana).....	3
PRIJEDLOG RODNO SENZITIVNIH AMANDMANA NA USTAV BOSNE I HERCEGOVINE.....	4
Amandman I	4
Obrazloženje	4
Amandman II	5
Obrazloženje	5
Amandman III	5
Obrazloženje	5
Amandman IV.....	5
Obrazloženje	6
Amandman V.....	6
Obrazloženje	7
Amandman VI.....	7
Obrazloženje	7
Amandman VII.....	8
Obrazloženje	8
Amandman VIII.....	8
Obrazloženje	9
Amandman IX.....	9
Obrazloženje	10
Amandman X.....	10
Obrazloženje	10
Amandman XI.....	10
Obrazloženje	10
Amandman XII.....	10
Obrazloženje	10

UVOD

Inicijativa „Građanke za ustavne promjene“ je nastala 2013. godine i od tada se zalaže za senzibiliziranje i promjene Ustava BiH iz rodne perspektive i perspektive ljudskih prava.

Inicijativa okuplja organizacije civilnog društva, aktiviste i aktivistkinje koji/e svakodnevno rade na razumijevanju pojmova pola i roda, mira, slobode i ljudskih prava, te ovim dokumentom žele postići ravnopravnije i pravednije učešće žena i muškaraca u privatnom i javnom životu BiH.

Članovi i članice Inicijative smatraju da reforma Ustava Bosne i Hercegovine mora predstavljati konsenzus, ne samo političkih aktera, nego i svih građana i građanki o najvažnijim pitanjima kojima bi se definisao budući okvir zajedničkog života. S tim u vezi, u ustavni proces moraju se ravnopravno uključiti i žene i muškarci.

I pored svih dosadašnjih inicijativa za reformu bh. Ustava, vrlo malo (ili gotovo nimalo) njih je uključivalo rodnu ravnopravnost, a rod i rodna jednakost su gotovo u potpunosti bili odsutni iz diskusije o ustavnoj reformi te se fokus većinski stavljaao na ukidanje diskriminacije na etničkoj i nacionalnoj pripadnosti.

Inicijativa „Građanke za ustavne promjene“ promovira najviše vrijednosti, socijalnu pravdu, vladavinu prava i neposrednu demokratiju kao osnovne vrednote koje garantuju poboljšanje životnog standarda i političku stabilizaciju u Bosni i Hercegovini.

Poštivanje ljudskih prava predstavlja preduvjet za napredak i razvoj svakog društva, a obezbjeđivanje jednakih mogućnosti za muškarce i žene je preduvjet za ostvarivanje demokratskog društva.

Članice i članovi Inicijative „Građanke za ustavne promjene“ definisali/e su pet prioriteta za koje će se zalagati u procesu reforme Ustava BiH, te su na osnovu njih kreirali rodno odgovorne amandmane na Ustav BiH.

U prioritete se ubrajaju:

1. Upotreba rodno-odgovornog jezika u Ustavu BiH;
2. Uvođenje afirmativnih mjera u Ustav BiH radi postizanja pune rodne i polne ravnopravnosti;
3. Proširenje postojećeg Kataloga prava odredbama vezi sa jedinstvenom zdravstvenom, socijalnom i porodičnom zaštitom
4. Veća sudska i pravna zaštita ljudskih prava i sloboda;
5. Princip direktne demokratije primijenjen na proces ustavne reforme.

PRIORITETI

1. Upotreba rodno-odgovornog jezika u Ustavu BiH

Jezik i gramatički oblici upotrijebljeni u Ustavu BiH ničim ne pokazuju postojanje ženskog roda u našim jezicima, te ne stvaraju sliku da su muškarci i žene u BiH ravnopravni u ostvarivanju svih prava i sloboda. Kako je jezik pitanje i odraz moći, svakako bi u izmjenama Ustava BiH bilo važno opredijeliti se ili za upotrebu oblika oba roda ili uvesti oblik zamjenice svi, svako ili imenica osobe, lica i slično, te time obezbijediti punu ravnopravnost u upotrebi oblika i muškog i ženskog roda, što je u duhu naših maternjih jezika. Važnost upotrebe rodno odgovornog jezika u tekstu Ustava ogleda se u načinu za prevladavanje diskriminacije i nevidljivosti žena u društvu.

Rodno odgovorni jezik ima i svoju opravdanost u činjenici da u B/H/S jezicima postoji pravilo slaganja riječi u rečenici prema gramatičkim kategorijama, po kojima se subjekat i predikat slažu u rodu i broju, a postojanjem muškog, ženskog i srednjeg roda se mora insistirati na poštivanju i opštoj prihvaćenosti pravila kongruencije.

2. Uvođenje afirmativnih mjera u Ustav BiH radi postizanja pune rodne i polne ravnopravnosti

Ustav BiH ne sadrži odredbe koje eksplicitno garantuju ravnopravnost polova i rodova niti obavezuju državu na poduzimanje posebnih afirmativnih mjera (mjere pozitivne diskriminacije) koje bi obezbijedile tu ravnopravnost.

Uvođenje afirmativnih mjera u Ustav BiH podrazumijevalo bi uvođenje mjera u kontekstu rodne i polne ravnopravnosti koje bi doprinijele izjednačavanju položaja manje zastupljenog roda i pola. One bi služile kao podstrijek da se politika jednakih mogućnosti ne samo ustanovi kao ustavno pravo i obaveza države, nego i da se odgovornije sprovodi.

Ove mjere mogu se primjenjivati u različitim oblastima u kojima je do sada primijetna diskriminacija po osnovu pola i roda (kao što su zapošljavanje, prava na osnovu rada, oblast izbornog prava ili set roditeljskih prava), a u skladu sa postojećom zakonskom regulativom koja u sebi već sadrži preferencijalni tretman.¹

3. Proširenje postojećeg Kataloga prava odredbama vezi sa jedinstvenom zdravstvenom, socijalnom i porodičnom zaštitom

Zbog neharmoniziranih zakona na nivou entiteta, kantona i opština, sistem socijalnog osiguranja i zdravstvene zaštite nije jednak za sve.

Vodeći se međunarodnim dokumentima koje je država potpisala i ratificirala, te obavezom harmonizacije zakona i propisa sa pravnim sistemom Evropske Unije, BiH ima obavezu ispunjavanja standarda ljudskih prava iz oblasti sistema zdravstvene i socijalne zaštite.

¹ *Preferencijalni tretman sadrže Zakon o ravnopravnosti polova i Izborni zakon BiH uspostavom obavezujuće izborne gender kvote za manje zastupljen pol.*

Članom II Ljudska prava i slobode u Alineji 3. Katalog prava, pravo na zdravstvenu zaštitu građanima i građankama BiH nije predviđeno kao posebno utvrđeno pravo. Zdravstvena zaštita se u tom smislu ostvaruje na entitetskom/kantonalnom nivou.

Postojeći katalog prava je potrebno proširiti i odredbama koje garantuju specifična prava žena u privatnom i javnom životu. Ta prava obuhvataju: zabranu nasilja na osnovu pola i roda, rodni identitet i seksualnu orijentaciju, ravnopravnost supružnika prilikom sklapanja braka, tokom njegovog trajanja i pri raskidu braka, slobodna odlučivanja o reproduktivnom zdravlju, posebnu zaštitu koju uživa majka i samohrani roditelj, kao i zaštitu radnog statusa žena prilikom prijema na rad i naročito zaštitu od otpuštanja sa posla tokom trudnoće i porodiljskog odsustva.²

Takođe, pored toga što je Bosna i Hercegovina ustavom definisana kao demokratska država, potrebno je dodati i termin „socijalna“ (Član 1, Stav 2)³ kako bismo imali povoljan ambijent i obezbijedili punu ravnopravnost polova, kao dio socijalne pravde i jednakosti koju garantuje socijalna država.

4. Veća sudska i pravna zaštita ljudskih prava i sloboda

Iako Ustav BiH u svojoj prvoj rečenici o ljudskim pravima navodi da „(...) sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz stava 2. ovog člana (2)“, (Član 2 Stav 3) , to nije obezbijeđeno niti u zakonodavstvu na cijelom teritoriju BiH niti u primjeni i konzumiranju tih prava. U cijelom svom tekstu Ustav BiH preferira kolektivna prava konstitutivnih naroda u odnosu na pojedinačna, građanska. „Opće pravo jednakosti se na karakterističan način navodi na prvom mjestu u katalogu osnovnih ljudskih prava. Time se u određenoj mjeri normativno kompenzira ono od čega politička tvorevina Bosna i Hercegovina najviše pati, a to je striktna diferencijacija između pripadnika tri konstitutivna naroda.“⁴ Zato bi bilo značajno da promjene Ustava garantuju individualna prava u svim segmentima rada i djelovanja u BiH, uz poštovanje svih dostignutih međunarodnih standarda.

U Ustav BiH bi trebalo unijeti odredbe koje obezbjeđuju sudsku pravnu zaštitu ljudskih prava i sloboda, kao i eksplicitno navesti jednakost svih pred sudovima u državi BiH.

5. Princip direktne demokratije primijenjen na proces ustavne reforme (podnošenje inicijativa za izmjene i dopune Ustava od strane građana)

Moderna društva koja se određuju kao demokratska jesu društva neposredne demokratije. Kada se govori o direktnoj/neposrednoj demokratiji, govori se o jednakosti između pojedinaca i pojedinki kao osnovi za organizovanje društva. Ostvarenje takve jednakosti Ustav BiH ne dozvoljava iz razloga što u članu 10. uopšte ne predviđa pristup građanima i građankama za pokretanje inicijativa za izmjene i

² Ovu vrstu zaštite posebno garantuje čl.11 st. 2 Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (1979).

³ Čl.1 st. 2 Ustava BiH: „Bosna i Hercegovina je demokratska država koja funkcioniše u skladu sa zakonom i na osnovu slobodnih i demokratskih izbora“. Ustav Bosne i Hercegovine kao Aneks 4. Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini. OHR, Office of the High Representative, Sarajevo.

⁴ Hartwig, dr. Matthias. Mišljenje o nacrtu izmjena Ustava Bosne i Hercegovine. Fondacija Konrad Adenauer, Hajdelberg, 2007.

dopune istog. Samim tim, ljudi su iz perspektive običnih građana i građanki uskraćeni da utiču na ostvarenje svojih egzistencijalnih prava.

Pitanje participacije građana i građanki u procesima odlučivanja u BiH, na državnom nivou definisano je kroz neposredni izbor članova i članica Predstavničkog doma parlamentarne skupštine i članova i članica Predsjedništva, čime Ustav BiH nije izdvojio ni jedno pitanje o kojem bi građani i građanke mogli neposredno iskazati svoju političku volju, iako brojni međunarodni sporazumi koje je BiH ratifikovala daju osnova za neposredno učešće građana u odlučivanju.

Putem direktnog učešća u vlasti (plebiscit, referendum, narodna inicijativa, narodni veto i različiti zborovi/skupštine građana), građani jedne zemlje uzimaju aktivnije uloge u svojim političkim i civilnim angažmanima, nedopuštajući samo političkim elitama da odlučuju o njihovoj sudbini. Na ovaj način se i oni osjećaju kao nosioci najviše vlasti u svojoj zemlji što odražava najviše demokratske vrijednosti jednog društva i ono čemu bh. Ustav teži.

PRIJEDLOG RODNO SENZITIVNIH AMANDMANA NA USTAV BOSNE I HERCEGOVINE

Ustavna reforma koja bi odgovarala složenim političkim, ekonomskim i socijalnim uvjetima u Bosni i Hercegovini, stanju ljudskih prava, specifično ravnopravnosti spolova, i zahtjevima puta ka Evropskoj Uniji, sigurno, zahtijeva donošenje potpuno novog teksta Ustava BiH. Postojeći tekst ne pruža mogućnosti za bitno poboljšanje Ustava amandmanskim putem jer postoji potreba za većim brojem amandmana, što bi dovelo do toga da oni svojim obimom prevaziđu postojeći tekst Ustava. Međutim, obzirom da je u BiH izglednija promjena korak po korak, u nastavku dajemo prijedlog mogućih amandmana na tekst Ustava BiH, a koji bi uveliko unaprijedili pitanje ravnopravnosti spolova u BiH.

Amandman I

U čl. 1 2 Ustava Bosne i Hercegovine, nakon riječi „demokratska“ dodaju se riječi „i socijalna“.

Obrazloženje

Određenje Bosne i Hercegovine dato u čl. 1 2 Ustava je programskog karaktera. Ono upućuje na osnovne principe na kojima se zasniva ustavno uređenje Bosne i Hercegovine. Ova norma ukazuje na to da Bosna i Hercegovina jeste i/ili treba da bude demokratska država, što je jedan od osnovnih i ujedno najopštijih principa na kojima se zasniva njeno ustavno uređenje. Jedan od osnovnih principa njenog ustavnog uređenja treba da bude i socijalna pravda. U ustavnopravnom smislu, načelo socijalne pravde izražava se kroz definiciju Bosne i Hercegovine kao socijalne države, što je dio ustavnog određenja i mnogih drugih država.

Definisanje Bosne i Hercegovine kao socijalne države, tj. države zasnovane na socijalnoj pravdi treba da doprinese razvoju takvih ustavnih i zakonskih rješenja koja će ovo načelo prevesti iz sfere programskog u sferu pozitivnog načela.

Osim toga, socijalna država u svojoj biti počiva i na ideji rodne ravnopravnosti, mada se, jasno je, na nju ne svodi. Određenje Bosne i Hercegovine kao socijalne države treba da doprinese

jačem isticanju ideje rodne ravnopravnosti, jer ova druga podrazumijeva jedan od segmenata društveno pravednog uređenja odnosa.

Amandman II

U čl. 17 a, nakon riječi „državljeni“, dodaju se riječi „i državljanke“.

U čl. 17 e, nakon riječi „državljanin“, dodaju se riječi „i državljanica“.

Objašnjenje

Dodavanjem imenice ženskog roda ne mijenja se sadržina i smisao ovih normi, već se samo naglašava rodna ravnopravnost. Smatramo da se na taj način i ustavotvorac čvršće i jasnije opredjeljuje za ustavno normiranje i praktično ostvarenje ideje rodne ravnopravnosti.

Istina je da se pojam „državljeni“ može shvatiti, a to predstavlja i intenciju ustavotvorca, u rodno neutralnom smislu, odnosno da se pod njim podrazumijevaju državljani oba pola. Međutim, imajući u vidu činjenicu da rodna ravnopravnost objektivno nije ostvarena u značajnoj mjeri, neophodno je da u Ustavu budu korišteni termini koji izričito i nedvosmisleno označavaju oba pola, jer se time želi potcrtati ideja rodne ravnopravnosti, ukazati na njen značaj i prioritetnost rješavanja.

Amandman III

U članu II 3 riječi „što uključuje“ i interpunkcijski znak dvotačka nakon njih brišu se.

Nakon riječi „iz stava 2. ovog člana“ i interpunkcijskog znaka zarez, dodaju se riječi: „u skladu sa ratificiranim međunarodnim ugovorima i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, Ustavom i zakonima BiH. S ciljem postizanja ravnopravnosti polova, na svim nivoima vlasti vodi se politika jednakih mogućnosti.“

Objašnjenje

Ovim amandmanom uključuje se ravnopravnost spolova kao jedna od osnovnih vrednota u pitanjima ljudskih prava, a u skladu sa međunarodnim dokumentima koji su sastavni dio Ustava BiH. Naglašava se pravo svima na jednake mogućnosti i jednak tretman, te omogućuje uvođenje posebnih mjera (mjere afirmativne akcije) kako to predviđaju međunarodni standardi.

Posebno isticanje mjera afirmativne akcije treba da podstakne državne i druge organe vlasti da normiraju i primjenjuju ovakve mjere, kako bi bili ostvareni ciljevi zbog kojih su te mjere i predviđene. Ustavno normiranje ovog pitanja treba da posluži kao podsticaj i ohrabrenje, i ima za svrhu otklanjanje eventualnih nedoumica o koristi i značaju mjera afirmativne akcije. Istovremeno, ustavno normiranje afirmativnih mjera treba da ukaže na to da ova norma ima programski karakter, da predstavlja cilj kome treba težiti i da su sve vlasti, nezavisno od toga ko su njihovi konkretni nosioci, dužni da preduzimaju afirmativne mjere sve dok postoji potreba za njima, odnosno dok ne bude postignuta stvarna i puna rodna ravnopravnost.

Amandman IV

U članu II 3 b na kraju norme dodaje se zapeta i riječi „uključujući, ali ne ograničavajući se na, nasilje na osnovu pola i roda“.

U članu II 3 d dodaje se nova norma, koja glasi: „Žene i muškarci žive slobodno i niko nema pravo da im prisilno oduzima slobodu, osim u slučajevima propisanim zakonom.“

U članu II 3 e dodaje se nova norma, koja glasi: „Žene i muškarci su ravnopravni pred sudovima i u postupku pred organima državne vlasti.“

U članu II 3 f dodaje se nova norma, koja glasi: „Tajnost prepiske i sloboda drugih oblika komunikacije zajamčeni su i muškarcima i ženama.“

U članu II 3 i dodaje se nova norma, koja glasi: „Žene i muškarci imaju jednako pravo na udruživanja sa drugima, kao i pravo da ponište to udruživanje, pod uvjetima koje propisuje zakon.“

U članu II 3 j dodaje se nova norma, koja glasi: „Sva lica imaju pravo na brak prema sopstvenom izboru. Žena slobodno odlučuje o rađanju djece. Majka i otac imaju ista prava i obaveze u vezi sa roditeljstvom.“

U članu II 3 k dodaje se nova norma, koja glasi: „Žena i muškarac imaju pravo na sopstvenu imovinu, njenu podjelu i slobodno upravljanje tom imovinom.“

U članu II 3 l dodaje se nova norma, koja glasi: „Žene i muškarci imaju pravo na obrazovanje pod istim uvjetima, bez diskriminacije i segregacije po bilo kom osnovu.“

U članu II 3 m dodaju se nove norme, koje glase: „Žene i muškarci imaju pravo slobodnog izbora svoga prebivališta kao i punu slobodu kretanja. Sloboda kretanja i muškarcima i ženama može se ograničiti zakonom samo ako je to potrebno radi vođenja krivičnog postupka ili radi zaštite sigurnosti i zdravlja ljudi.“

U članu II 3 dodaje se nova norma koja glasi: „n) Žena i muškarac imaju pravo odlučivanja o svojim reproduktivnim pravima i reproduktivnom zdravlju, bez diskriminacije, prisile ili nasilja.“

U članu II 3, slova abecede kao oznaka pojedinih tačaka odnosno ljudskih prava i sloboda, zamjenjuju se arapskim rednim brojevima, tako da slovu a) odgovara broj 1) i tako redom, zaključno sa brojem 14.

Objasnenje

Katalog prava naveden u Ustavu BiH predstavlja samo osnovna prava i slobode, a predloženim dopunama i izmjenama postiže se vidljivost i muškaraca i žena kao osoba koje ravnopravno ostvaruju svoja prava i slobode. Na ovaj način stvoriće se i ustavna podloga za eliminaciju prisutne diskriminacije u ovim oblastima, vrlo prisutne u životu i radu.

Uz ova prava, navedena u katalogu osnovnih prava u Ustavu BiH, potrebno je dodati dio koji regulira još nekoliko građanskih i političkih prava i sloboda. Precizira su da su muškarci i žene ravnopravni u postupku pred sudovima i drugim nadležnim organima. Izričito se garantuje tajnost pisma i drugih oblika komunikacije. Iako je pravo na obrazovanje već priznato Ustavom, izmjenom predmetne norme naglašava se ravnopravnost muškaraca i žena u ostvarivanju ovog prava. Izričito se garantuje sloboda kretanja i preciziraju slučajevi u kojima ona može biti ograničena. Radi se o slučajevima u kojima je ograničavanje ove slobode nužno jer postoje neki važniji društveni razlozi nego što je sloboda kretanja pojedinca. Odnosno, postoje slučajevi kada su interesi društva pretežniji od slobode kretanja koja pripada pojedincu. U Ustav se uvodi novo pravo, a to je pravo muškaraca i žena da odlučuju o svojim reproduktivnim pravima.

U pravno-tehničkom smislu, ovim amandmanom se uvodi drugačije obilježavanje pojedinih ljudskih prava. Njihovo taksativno navođenje ne počinje slovima abecede već arapskim brojevima, kako bi bilo moguće da sva ljudska prava budu navedena.

Amandman V

U članu II 3, nakon tačke 14), dodaju se nove tačke koje glase:

„15) Muškarci i žene u BiH su jednaki i ravnopravni pred zakonom i uživaju jednaka prava u svim oblastima.

16) Svako ima pravo na formiranje i pripadanje političkim strankama pod jednakim uvjetima.

17) Svako ima pravo na podnošenje žalbi, prigovora i prijedloga organima koji odlučuju o

pravima i obavezama pojedinca.

18) Žrtve porodičnog nasilja imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć.

19) Svim muškarcima i ženama jamči se pravo na rad, pravo na pravilnu plaću, pravo na zaštitu na radu, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na socijalnu sigurnost i socijalnu zaštitu. Trudnice, majke i samohrani roditelji sa djecom do sedam godina imaju pravo na zdravstvenu zaštitu koja se finansira iz budžeta ako je ne uživaju po nekom drugom osnovu.

20) Svaka osoba po osnovu utvrđene nesposobnosti za rad ima pravo na pomoć.

21) Pravo na posebnu zaštitu osoba sa invaliditetom i njihovo ravnopravno uključivanje u život.

22) Pravo na učešće radnika i radnica u odlučivanju u poslovima preduzeća.

23) Sva lica slobodno se koriste jezikom po svom izboru i učestvuju u kulturnom životu.

24) Svako ima pravo da se identifikira s kulturom, etničkom i vjerskom pripadnošću po svom izboru, ali niko ne može biti prisiljen da se identifikira s nekom kulturom, etničkom ili vjerskom pripadnošću.

25) Svako je slobodan da bira svoje zanimanje i profesiju, a sva radna mjesta i dužnosti će biti pristupačni i muškarcima i ženama pod istim uvjetima, uz mogućnost poduzimanja afirmativnih mjera, u skladu sa zakonom.

26) Radni odnos može se prekinuti suprotno želji zaposlenih samo na način i pod uvjetima propisanim zakonom i kolektivnim ugovorima, izuzev u vrijeme trudnoće radnice i porodiškog odsustva.

27) Svaka zaposlena osoba ima pravo na naknadu u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorima.

28) Muškarci i žene imaju pravo na jednaku naknadu za isti rad ili rad jednake vrijednosti.

29) Zaposlene osobe imaju pravo na pravične i adekvatne radne uvjete.

30) Žene imaju pravo na posebne uvjete rada u periodu trudnoće i za vrijeme dojenja djeteta.

31) Svako ekonomsko ili seksualno iskorištavanje lica koje se nalazi u nepovoljnom položaju smatra se prinudnim radom i kao takvo je zabranjeno i kažnjivo.

32) Oba roditelja imaju jednako pravo i obavezu na zaštitu, odgoj i brigu o djeci i porodici.

33) Radnici i radnice imaju pravo na sindikalno organiziranje i štrajk u skladu sa zakonom.

34) Svima je zajamčena sloboda naučnog istraživanja.

35) Svima je zajamčena sloboda umjetničkog izražavanja.“

Objasnenje

Ovim amandmanom se proširuju građanska i politička prava, obezbjeđuje ravnopravan pristup pravu i sudovima, i obezbjeđuje pravna i sudska zaštita bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Osim toga, Ustavom treba izričito normirati ekonomska, socijalna i kulturna prava. U teoriji i praksi postoje različiti stavovi o tome da li su i pod kojim uslovima ova prava priznata Ustavom. Kako bi se izbjegle nedoumice i različiti stavovi o ovako važnom pitanju, potrebno je da ova prava budu izričito priznata Ustavom, čime se obezbjeđuje puna zaštita svih ljudskih prava na način koji ne izaziva različita tumačenja.

Amandman VI

Član II 4 mijenja se tako što se poslije riječi „vjera“ a prije riječi „političko i drugo mišljenje“ umeću riječi „dob, invaliditet, rod, seksualna orijentacija, zdravlje, fizički izgled, članstvo u sindikatu,“.

Objasnenje

U ovom članu proširen je zabranjeni osnov diskriminacije, pa je uz već pomenute, dodata starosna dob, invaliditet, rod, seksualna orijentacija, zdravlje, fizički izgled i članstvo u sindikatu. Na ovaj način, želi se istaći i osnažiti princip zabrane diskriminacije, tako što se ističu i drugi naročito značajni osnovi po kojima bi diskriminacija bila moguća, pa je treba zabraniti, odnosno onemogućiti.

Amandman VII

Član IV 2 a mijenja se i glasi: „Članovi i članice Predstavničkog doma biraju se neposredno iz oba entiteta u skladu sa Izbornim zakonom BiH, vodeći računa o ostvarivanju principa ravnopravne zastupljenosti spolova onako kako je on uređen Ustavom i Izbornim zakonom.”

Član IV 3 b mijenja se i glasi: „Svaki dom će većinom glasova usvojiti svoj poslovnik o radu i izabrati među svojim članovima i članicama po jednu osobu za predsjedavajućeg ili predsjedavajuću i zamjenike ili zamjenice, vodeći računa da izabrani ne mogu biti iz reda istog naroda i Ostalih, uz obavezno poštivanje principa rodne ravnopravnosti.”

Objasnenje

Promjena člana IV 2 a treba da uskladi ustavna rješenja sa stvarnim stanjem, jer je, na osnovu Ustava, već donesen Izbornik zakon, na osnovu kojeg se sprovode izbori. Osim toga, ovim amandmanom se izričito predviđa rodna ravnopravnost, jer se kao ustavno načelo uvodi predstavljenost građana oba pola u Parlamentarnoj skupštini. Time se normira obaveza zakonodavca da ovo ustavno načelo uvijek poštuje i detaljnije uređuje zakonom. Istovremeno, time se ovaj ustavni princip štiti od mogućih pokušaja njegovog uklanjanja iz Izbornog zakona. Kad je garantovan Ustavom, mora biti razrađen izbornim zakonodavstvom. Samim zakonom će biti precizirano šta se podrazumijeva pod „rodnom ravnopravnošću“, ali minimum tog principa treba da podrazumijeva obavezu političkih subjekata da na svojim izbornim listama imaju kandidate oba pola, u srazmjeri koja bude određena zakonom.

Izmjena člana IV 3 b treba da obezbijedi rodnu ravnopravnost pri izboru rukovodstva skupštinskih domova, tako što će se pri izboru predsjedavajućih i zamjenika ili zamjenica predsjedavajućih voditi računa o tome da na te funkcije budu birani i muškarci i žene, što treba da predstavlja i ustavnu obavezu. Na ovaj način se obezbjeđuje da među predsjedavajućim i njegovim ili njenim zamjenicima ili zamjenicama oba doma bude najmanje jedan pripadnik oba spola.

Amandman VIII

U članu IV dodaje se nova tačka 4, sa naslovom „Neposredna demokratija“, koja glasi:

a) Građanska inicijativa

Pedeset hiljada građana i građanki BiH sa pravom glasa, od kojih najmanje 15.000 moraju biti građani i građanke koji imaju prebivalište u svakom od entiteta, mogu predložiti promjenu Ustava, donošenje ili promjenu zakona BiH, ili međunarodnog sporazuma, i to u roku od 18 mjeseci od zvanične najave inicijative.

Građanska inicijativa se može zvanično najaviti samo nakon što inicijativa, u roku od tri mjeseca od njegovog podnošenja, bude prihvaćena od strane Ustavnog suda BiH. Ustavni sud BiH odbija inicijativu za donošenje ili promjenu akta ako je isti u sukobu sa međunarodnim pravom, ili povređuje vitalne interese konstitutivnih naroda.

Ukoliko inicijativa ne bude odbijena od strane Ustavnog suda BiH, o građanskoj inicijativi se izjašnjavaju građani i građanke putem neposrednog glasanja, i to u roku od 12 mjeseci od predaje potrebnog broja potpisa.

Inicijativa je prihvaćena ako je podrži više od polovine građana i građanki BiH koji izađu na glasanje, pod uslovom da je na glasanje izašlo više od polovine od ukupnog broja građana upisanih u birački spisak. Od broja onih koji su glasali za inicijativu mora biti najmanje 30% unutar svakog entiteta.

Parlamentarna skupština može građanima i građankama dati neobavezujuću preporuku da prihvate ili odbiju prijedlog građanske inicijative, a može staviti na glasanje i svoj protuprijedlog. Ishod glasanja je obavezujući.

b) Referendum

O svakoj promjeni Ustava, te pristupanju BiH međudržavnim zajednicama i organizacijama kolektivne sigurnosti, odlučenim od strane Parlamentarne skupštine može se organizirati neposredno izjašnjavanje ukoliko to zatraži 25.000 građana i građanki BiH sa pravom glasa, među kojima mora biti a najmanje 7.500 iz svakog entiteta, u roku od sto dana od objavljivanja zakona ili sporazuma u Službenom glasniku BiH. Glasanje se održava u roku od naredna tri mjeseca.

Referendum je uspio ako ga podrži najmanje 50% građana i građanki BiH koji izađu na glasanje, te najmanje 25% unutar svakog entiteta, pod uslovom da je na referendumu glasala natpolovična većina od ukupnog broja građana i građanski upisanih u birački spisak. Referendum je obavezujući, a njegova pravna posljedica je ukidanje zakona koji je stupio na snagu i primjenjivao se prije objavljivanja rezultata referenduma.

Dosadašnja tačka 4 postaje tačka 5.

Objasnenje

Ovim amandmanom predlaže se uvođenje dva instituta neposredne demokratije, građanske inicijative i referenduma, na državni nivo. Na ovaj način, pojačava se uloga građana u vršenju državne vlasti, i dolazi do kombinovanja oblika posredne i neposredne demokratije. Pošto i građani vrše suverenu vlast, demokratska organizacija države zahtijeva da i oni neposredno učestvuju u donošenju najvažnijih odluka.

Amandmanom je predviđeno da građani mogu inicirati donošenje najvažnijih pravnih akata, a o njihovoj inicijativi se izjašnjavaju svi građani. Pritom, vodi se računa da inicijativu podrži ne samo određen procenat građana na državnom nivou, nego i određen procenat građana u svakom entitetu, kako bi se spriječilo da odluka bude izraz volje samo jednog entiteta ili naroda.

Predlaže se i mogućnost izjašnjavanja građana na referendumu o aktima koji nisu predloženi od strane određenog broja građana već su usvojeni u Parlamentarnoj skupštini. Ostavlja se rok u kome se može tražiti raspisivanje referenduma, a on se računa od dana objavljivanja akta u službenom glasilu BiH. Na taj način, ostavlja se primjeren za dobijanje podrške građana za održavanje referenduma, kao i za njihovo upoznavanje sa pravnim aktom o kome bi trebalo da se izjasne na referendumu.

Amandman IX

U članu V, prvi stav mijenja se i glasi: „Predsjedništvo BiH broji tri neposredno birana člana i članice, iz reda konstitutivnih naroda, od kojih se dva biraju u Federaciji Bosne i Hercegovine a jedan u Republici Srpskoj. Za člana Predsjedništva može biti izabran građanin ili građanka iz reda Ostalih.

Izabrani članovi i članice Predsjedništva BiH moraju biti iz različitih naroda i Ostalih.

Svaki glasač i glasačica imaju jedan glas.”

Član V 3 b mijenja se i glasi: „Imenovanje ambasadora i ambasadorica, kao i drugih međunarodnih predstavnika i predstavnica Bosne i Hercegovine, kao i delegacija koje predstavljaju Bosnu i Hercegovinu od kojih najviše dvije trećine mogu biti odabrani sa teritorije Federacije, uz obavezno poštivanje principa rodne ravnopravnosti.”

Član V 4 mijenja se i glasi: „Predsjedništvo će imenovati predsjedavajućeg ili predsjedavajuću Vijeća ministara koji će preuzeti dužnost po odobrenju Predstavničkog doma. Predsjedavajući ili predsjedavajuća će imenovati ministra ili ministricu vanjskih poslova, ministra ili ministricu vanjske trgovine i druge ministre i ministrice po potrebi, vodeći računa o ravnopravnoj zastupljenosti osoba različitog spola. Imenovani i imenovane će preuzeti dužnost po odobrenju Predstavničkog doma.”

Član V 4 b mijenja se i glasi: „Najviše dvije trećine svih ministara i ministrica mogu biti imenovani sa teritorije Federacije. Predsjedavajući ili predsjedavajuća će, također, imenovati zamjenike ministara ili ministrica (koji neće biti iz istog konstitutivnog naroda i Ostalih kao i njihovi ministri i ministrice, uz obavezno poštivanje principa rodne ravnopravnosti), koji će preuzeti dužnost nakon odobrenja Predstavničkog doma.“

U članu V 5 a, nakon riječi „član“ dodaju se riječi „ili članica“, a nakon riječi „zapovjednik“ dodaju se riječi „ili zapovjednica“.

Objasnenje

Ovim amandmanom se prije svega želi otkloniti postojeća diskriminacija, tako što se predlaže da u Predsjedništvo mogu biti birani svi građani, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost i entitet u kome imaju prebivalište. U Predsjedništvu moraju biti predstavljeni različiti konstitutivni narodi i Ostali, ali se ne fiksira broj članova iz pojedinog konstitutivnog naroda ili iz reda Ostalih.

Amandmanom se takođe želi garantovati ravnopravna zastupljenost osoba oba pola u različitim institucijama vlasti. Izričito se predviđa da se prilikom imenovanja Savjeta ministara i imenovanja ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika BiH vodi računa o rodnoj ravnopravnosti, tako što se zahtijeva ravnopravna zastupljenost osoba oba pola.

Amandman X

U članu VI 1 dodaje se novi stav e), koji glasi: „Pri izboru sudija Ustavnog suda vodiće se računa o ravnopravnoj zastupljenosti oba spola.“

Objasnenje

Ovim amandmanom obezbjeđuje se ravnopravnost spolova i kod izbora sudija.

Amandman XI

U članu VII 3, nakon riječi „Guvernera“ dodaju se riječi „ili Guvernerku“, a nakon riječi „pet lica“ dodaju se riječi „različitog spola“.

Objasnenje

Ovim amandmanom se obezbjeđuje rodna ravnopravnost pri imenovanju guvernera Centralne banke i članova Upravnog odbora iste. Ustavom se izričito obavezuju nadležni organi da vode računa o rodnoj ravnopravnosti pri imenovanju ovih funkcionera, pogotovo tako što se izričito zahtijeva da u sastav Upravnog odbora moraju ulaziti i muškarci i žene.

Amandman XII

U članu IX 3, nakon riječi „funkcioneri“ dodaju se riječi „i funkcionerke“, a nakon riječi „sastav naroda“, dodaju se riječi „kao i spolni sastav stanovništva Bosne i Hercegovine“.

Objasnenje

Ovim amandmanom se obezbjeđuje da prilikom izbora i imenovanja funkcionera se vodi računa o polnoj strukturi stanovništva, čime se obezbjeđuje rodna ravnopravnost. Pouzdano mjerilo obezbjeđenja rodne ravnopravnosti je polna struktura stanovništva, koja treba da garantuje da će se na funkcionerskim pozicijama naći i žene.

